

РОЗДІЛ XII. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК [342.7:007-049.5:005.934](477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.156>

АСПЕКТИ ЗМІСТОВНОГО НАПОВНЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Горошко В.В.,

*аспірант кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
факультету № 1*

*Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції*

Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID: 0009-0009-0936-8884

Горошко В.В. Аспекти змістовного наповнення права на інформаційну безпеку в контексті національної безпеки.

У статті розкривається сутність та змістовне наповнення одного із найважливіших прав людини як права на інформаційну безпеку, що наразі є надактуально для будь-якої демократичної правової держави, особливо для тієї держави, яка зазнає військової агресії зі сторони іншої сусідньої держави, так, наприклад, як Україна.

У процесі наукового дослідження права на інформаційну безпеку виявлено, що таке право відбувається в контексті та взаємозалежності з національною безпекою, адже остання проявляє характер та політику держави та є її вектором розвитку, і відповідно передбачає також ведення інформаційної політики держави. В розгляді даного права акцент ставиться на його змісті, а також на тому, що це право первинно належить людині на праві природної потреби в комунікації, а отже фундаментально розглядати право на інформаційну безпеку потрібно через площину природно-правових прав людини, а також через систему загальних прав людини та громадянина.

На основі розкриття змістовної частини права на інформаційну безпеку з'ясовано, що вона є важливою самостійною частиною у забезпеченні національної безпеки країни, що вказане право визначає стан захисту не лише національних інтересів, а також й стан захищеності повного інформаційного простору, як від зовнішніх, так і від внутрішніх викликів, які постають перед сучасним українським суспільством. Оскільки право на інформаційну безпеку є важливою та самостійною частиною в системі прав людини та громадянина, і є частиною національної безпеки, то вказане право являє собою низку безпекових аспектів, а саме інформаційно-психо-

логічну безпеку та інформаційно-технологічну безпеку особи та держави.

Право на інформаційну безпеку людини не повинно захищати лише технічні моменти його реалізації або безпекою самої інформації (в електронному, паперовому, комунікаційному форматі). Воно також стосується усіх сторін прояву вказаного права та його захисту у вигляді інформаційних даних незалежно від форм її прояву.

Право на інформаційну безпеку безперечно розширилося із розвитком нових комп'ютерних, інформаційних засобів. В світлі розвитку цього права мова йде не лише про втрату звичайної інформації, а в першу чергу про гарантованість її захисту з прив'язкою до національних особливостей держави, що також включає до свого змісту деякі чинники: людину, систему, процеси.

Ключові слова: безпека, інформація, інформаційна безпека, історичний ракурс, зміст, національна безпека, права людини, право на безпеку, право на інформаційну безпеку.

Horoshko V.V. Aspects of meaningful fulfillment of the right to information security in the context of national security.

The article reveals the essence and meaningful content of one of the most important human rights as the right to information security, which is currently up-to-date for any democratic legal state, especially for a state that is subjected to military aggression by another neighboring state, such as Ukraine.

In the process of scientific research of the right to information security, it was found that such a right occurs in the context and interdependence with national security, because the latter manifests the nature and policy of the state and is a vector of its development, and accordingly

involves conducting the information policy of the state. However, in considering this right, the emphasis is on its content, as well as on the fact that this right primarily belongs to a person on the basis of the right of natural communication, and therefore the right to information security must be fundamentally considered through the plane of natural and legal human rights, as well as through the system of general rights person and citizen.

Based on the disclosure of the substantive part of the right to information security, it was found that it is an important independent part in ensuring the national security of the country, that this right determines the state of protection of not only national interests, but also the state of protection of the entire information space, both from external and from the internal challenges facing modern Ukrainian society. Since the right to information security is an important and independent part of the system of human and citizen rights, and is part of national security, this right represents a number of security aspects, namely, informational and psychological security and informational and technological security of the individual and the state.

A person's right to information security should not be protected only by the technical aspects of its implementation or by the security of the information itself (in electronic, paper, communication format). It also applies to all parties to the manifestation of the specified right and its protection in the form of informational data, regardless of the forms of its manifestation.

The right to information security has undoubtedly expanded with the development of new computer and information tools. In the light of the development of this right, we are talking not only about the loss of ordinary information, but first of all about the guarantee of its protection with reference to the national characteristics of the state, which also includes some factors in its content: person, system, processes.

Key words: security, information, information security, historical perspective, content, national security, human rights, right to security, right to information security.

Постановка проблеми. В сучасному технологічному світі, в розвинутих демократичних правових державах, в суспільстві з прискореним рухом життя - інформація займає значне місце серед інших сфер життєдіяльності людини. Не має жодної сфери діяльності особи, яка б так чи інакше не використовувала інформаційні потоки, саму інформацію, адже інформація і є саме знаннями для людини, що в свою чергу допомагають здійснювати їй свою діяльність, та й в цілому жити повноцінне життя.

Загальна система прав людини та громадянина забезпечує реалізацію різних правових від-

носин в чисельних сферах життєдіяльності людини. Розглядаючи право на інформацію, право на інформаційну безпеку потрібно наголосити на тому, що ці права, безперечно, входять до загальної системи прав людини [1, с. 125], але при цьому, ми вважаємо, що вони повинні розглядатися та досліджуватися через призму природно-правових прав людини, що так звично співставляється зі звичайною потребою людини в комунікації та реалізацією її професійних та приватних потреб.

Переважно в дослідженні права на інформаційну безпеку мова більшості науковців йде про правове забезпечення простору інформаційної безпеки [2, с. 99; 3; 4, с. 83], різні науковці в сфері політики, соціології, економіки, права зазвичай розглядають вказаний предмет дослідження з боку створення технічної сторони формування інформаційної безпеки [5]. Часто в наукових колах приділяється увага сутності інформаційної безпеки лише держави [6; 7], проте без контенту та взаємозалежності вказаного права саме з позиції природи людини, що зараз є первинним по відношенню до сутності держави.

Тому, наша спрямованість буде направлена саме на змістовну частину цього права в контексті національної безпеки та загальних прав людини та громадянина.

На нашу думку, право на інформаційну безпеку безперечно входить до сфери національної безпеки. Адже, в сучасних військових реаліях в Україні для українського суспільства постає чимало нових викликів, які так чи інакше беруть свої витoki з національної безпеки. Загроза безпеці інформаційного простору це частина забезпечення та гарантування права на інформаційну безпеку, яка є складовою системи прав і свобод людини та громадянина.

Актуальним постає питання щодо змістовного наповнення права на інформаційну безпеку, та його місце в системі правового механізму держави. Оскільки вказане право не має чіткого та структуризованого механізму свого наповнення, видається логічним дослідити це питання саме в такому контексті, та показати єдність вказаного права з іншими дотичними правами людини та громадянина.

З огляду на нагальну потребу в забезпеченні різних видів безпеки для особи, особливо під час війни, під час інформаційної війни в тому числі, яка триває в Україні з 2014 року - право на інформаційну безпеку для нашої держави виявляється одним із нагальних прав в системі забезпечення безпеки людини в цілому, суспільства та держави, а також важливим аспектом в системі дотримання загальних природно-правових прав людини.

Мета дослідження. Мета нашого статейного матеріалу буде полягати в з'ясуванні сутнос-

ті та змісту не лише інформаційної безпеки як такої, а особливостей змістовного наповнення права на інформаційну безпеку, як одного із природно-правових та базових прав людини та громадянина, а також спільність та значення вказаного права для національної безпеки.

Стан опрацювання проблематики. Як відомо, інформація в сучасному світі виступає одним з найважливіших ресурсів (комунікаційних, суспільних) людини, а також є однією з рушійних сил розвитку для будь-якого свідомого та прогресивного суспільства. Чисельна кількість науковців, серед яких правознавці, соціологи, політики, історики та інші приділяють значної уваги дослідженням вказаної нами тематики. Так, наприклад, розглядаючи зміст інформації В.Ф. Погорілко зазначає, що завдяки культурі як засобу створення і поширення інформації відбувається її накопичення та збільшення у людському суспільстві. Технологічна революція спонукала до створення та широкого розповсюдження інформації (відбувся так званий інформаційний вибух), яка спричинила створення і широке розповсюдження інформаційних технологій, що, в свою чергу, призводить до переходу країн, що розвиваються, до формування та застосування інформаційного суспільства [8]. А як відомо, створення нової сфери діяльності людини завжди призводить до утворення нових правових відносин в такому оновленому середовищі, що і є підтвердження цього - утворення права на інформаційну безпеку.

Певні науковці вказують на те, що інформація, а відповідно й право на інформацію має актуальність лише в певних часових, обмежувальних та історичних рамках щодо своєї дії [9, с. 188]. Інші визначають, що зміст інформації так чи інакше залежить від видів суспільних відносин, які містять в собі чи регулюють ту чи іншу інформаційну модель поведінки людей [10].

Наші ж зосередження будуть стосуватися не лише інформації як такої, а в першу чергу права на таку інформацію (на володіння нею, на користування, передачу, розголос, конфіденційність, публічність тощо), при цьому потрібно наголосити на тому, що таке право показує потребу та залежність його від природних потреб людини в здійсненні комунікації, а також й на захист такого права як безпекового середовища для життєдіяльності людини.

На теоретичному рівні здійснені дослідження, які аналізують лише певні елементи змісту права на інформаційну безпеку, й тому подальшого удосконалення потребує взаємовплив та взаємозалежність право на інформацію та права на інформаційну безпеку в контексті загальних прав людини та національної безпеки.

Як показує сучасний стан розвитку нашого суспільства та держави, який, на жаль, зараз,

відбувається під впливом війни та під впливом інформаційних атак зі сторони країни-агресора та неправдивої подачі інформації – така інформація може цілеспрямовано змінювати світобачення та мораль, поведінку, а в подальшому й результат від таких дій, які були вчинені під впливом подачі такої інформаційної, як окремих осіб, так і суспільства в цілому. Й тому, змістовне наповнення права на інформаційну безпеку унеможливить в подальшому такі негативні викривлення та неправдивість, невідповідність реальній дійсності справ та речей.

Під час транслявання такої інформаційної політики держави, яка зазіхає на іншу державність, відбувається нав'язування нашій країні чужих інтересів, мотивів, способу життя, й в такий спосіб першочергово розпочинається інформаційна війна, за якою згодом настає реальна військова агресія та реальна війна, що і є величезною безпековою загрозою. Й тому, на перший план виступає аналіз сутності та форм проявів змістовного наповнення право на інформаційну безпеку, яка так чи інакше знаходиться в сфері забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Виникнення та забезпечення права на інформаційну безпеку в системі загальних прав людини пов'язане із утворенням та розвитком науково-технічного прогресу, з входженням інформаційних технологій у всі сфери людського життя, і відповідно із подальшим формуванням суспільства інформаційного типу. Проте, потрібно зазначити, що при такому впровадженні технічного прогресу та інформаційних технологій в суспільні відносини паралельно разом із забезпеченням та реалізацією такого права виникають нові загрози на цьому ґрунті, а тому з'являється потреба у протидії цим викликам.

Зі швидкісним світовим розвитком інформаційних відносин в більшості демократичних держав виникає право на інформаційну безпеку, що являє собою наслідок таких взаємостосунків, та є особливою частиною у забезпеченні національної безпеки.

З одного боку нові сфери життєдіяльності людини та їхнє унормування передбачає та приносить суттєвий позитив та прогрес й вдосконалює людське існування, а з іншого – наділяє такі відносини певними загрозами різного виду.

Й тому, серед утворення нових відносин чи сфер життєдіяльності людини, виникають відповідно і нові загрози. Серед таких викликів та загроз в контексті дотримання загальних прав людини та громадянина досить актуальним постає питання про право на інформаційну безпеку, яке займає одне з основних місць в дотриманні сучасного блоку природно-правових прав людини, оскільки є базовою потребою людини в безпечному та правдивому спілкуванні та є невід'ємною частиною самої комунікаційної природи особи.

Міжнародні документи, які стосуються інформаційного суспільства наголошують на важливості унормування, дотримання та реалізації інформаційної безпеки як одного із пріоритетних напрямків під час формування та розбудови такого інформаційного середовища та суспільства [11].

Однозначно, питання про зміст права на інформаційну безпеку включає, в першу чергу, природно-правові інтереси людини, проте обов'язково в взаємопов'язаності та взаємозалежності із інтересами суспільства та держави, а відповідно останні враховують при цьому національний характер таких потреб особи.

Проте, також не потрібно забувати й про те, що вказане право в своєму змісті містить: й запобігання нанесенню шкоди через неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [12].

Національний аспект в змістовній частині є обов'язковим для права на інформаційну безпеку та забезпечується на законодавчому рівні, так наприклад, в такому урядовому нормативно-правовому акті як стратегія інформаційної безпеки, яка є частиною, й розроблена для реалізації загальної Стратегії національної безпеки України [13].

Зазначені документи передбачають створення умов для безпеки (інформаційної та національної) особи, яка спрямована на захист актуальних та важливих сфер життєдіяльності громадянина, суспільства і звичайно держави. Право людини на інформаційну безпеку не можливо розглядати без прив'язки до суспільства та до держави, в які саме вона проживає. Тому, національний аспект такого права полягає в протидії тим внутрішнім та зовнішнім загрозам, які виникають під час розвитку, функціонування держави, особливо під час війни, що в свою чергу передбачає забезпечення захисту національного та державного суверенітету та територіальної цілісності, а також забезпечення прав та свобод наших громадян.

Звичайно, право на інформаційну безпеку включає в свою змістовність саме забезпечення конституційного права особи на свободу вільного висловлювання, тобто на свободу слова, також на широкий та офіційний доступ до реальної, дійсної інформації, а також передбачає не допущення незаконного втручання органів державної влади у інформаційну діяльність, але вже не особи, а засобів масової інформації [14, с. 46]. Так, на думку, Михайліна Т.В. та Мартинюк О.В. інформаційна безпека являє собою комплексне, різновекторне явище, яке покликане забезпечувати стан захищеності відносин та нейтралізувати загрози у досить різних сферах суспільства, які мають неабияку специфіку [15, с. 266].

На противагу забезпеченості права на інформаційну безпеку є порушення цього права. Тому, звичайно, існують прояви порушення права на інформаційну безпеку в сучасному стані розвитку українського суспільства. До таких проявів небезпеки в порушенні право на інформаційну безпеку можна віднести кіберзлочини, що в свою чергу є нагальною загрозою й для національної безпеки.

Безперечно право на інформаційну безпеку в контексті загальних прав людини має ту ж мету що і інші права – правове регулювання, проте містить ще й забезпечення інформаційної безпеки людини в першу чергу, а потім суспільства й держави. Це зумовлено комплексною комунікаційною та адаптаційною природою людини, і звичайно тим, що такі відносини є правовими, та виникають із утворенням та розвитком інформаційного суспільства та із забезпеченням інформаційної безпеки такого суспільства, а також входять до інших галузей права та сфер діяльності людини [4, с. 84].

Як зазначає А.І. Марущак щодо сутності інформаційних прав людини, то автор вважає їх такими, які гарантуються державою як можливості людини задовольняти її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті необхідного для життєдіяльності обсягу інформації. Відповідно для такого державного гарантування інформаційних прав громадян безпосередньо потрібно закріплення права людини на інформаційну безпеку, в частині охорони людини: від неповноти, невчасності та невірогідності інформації, що використовується та від негативних інформаційних загроз [16, с. 26].

Вдалим поглядам на змістовність права на інформаційну безпеку ми вважаємо думку О.О. Барабаш, яка включає до змісту вказаного права такі можливості: реалізацію "права на забуття"; електронні звернення до держави (до державних органів); захист конфіденційної інформації та даних; захист від несанкціонованого доступу до інформації; захист від поширення протиправного контенту [17, с. 562].

Право на інформаційну безпеку не може лише обмежуватися поняттям про інформацію чи її використання, тому, що зазначене право входить до великої кількості різносторонніх суспільних відносин. І це право, в першу чергу, тісно ґрунтується на ознаках пов'язаних із забезпеченням національної безпеки. Змістовна спільність та єдність національної та інформаційної безпеки дає алгоритм захисних дій, так наприклад від інформаційних війн, яку вважають зброєю масового ураження, оскільки, неправильне використання такого права викликає руйнівний вплив не лише на одну особу, а миттєво та широко охоплює велику кількість людей, що відображається на діяльності держави.

Висновки. На нашу думку, змістовне наповнення права на інформаційну безпеку потрібно розглядати в контексті положень інших правових частин галузей права, а саме можна віднести важливі та об'ємні частини права, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані із захистом інформації, так наприклад, з обмеженим доступом; що визначають відповідальність за правопорушення в інформаційному просторі; таємниця інформації тощо.

Ключовим у змістовному наповненні права на інформаційну безпеку для України є зміцнення самої безпеки та захист (різним способом: правовим, технічним, культурно-просвітницьким) самого інформаційного простору, і тут ніяк не обійтися без аспектів та рис національного характеру, який є наповнюючим елементом будь-якої безпеки. Право на інформаційну безпеку, як і будь-які інші права, формується, реалізується, захищається через гарантування державою, що і формою захищеності для такого права. І на відмінно від права на інформацію, яке є можливістю на власний розсуд визначати обсяг і міру реалізації цього права – право на інформаційну безпеку виглядає зобов'язанням для людини та позначає стан її захищеності в рамках національних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 325 с.
2. Кунєв Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки як предмет правового дослідження. *Юридичний вісник*. 2021. № 1 (58). С. 95–102. URI: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/53719>.
3. Малашко О.Є., Єсімов С.С. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2020. № 14. С. 1–24. URI: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2020-14-6295>.
4. Довгань О.Д., Ткачук Т.Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки держави як підгалузь інформаційного права: теоретичний дискурс. *Інформація і Право*. № 2 (25). 2021. С. 73–85. URI: https://ipri.org.ua/sites/default/files/9_8.pdf.
5. Борсуковський Ю.В. Визначення вимог щодо побудови концепції інформаційної безпеки в умовах гібридних загроз. Частина 1. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. № 5 (1). С. 61–72.
6. Ткачук Т.Ю. Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки на сучасному етапі. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право*. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика". 2017. Т. 2. Вип. 46. С. 39–42.
7. Долженко К.І. Інформаційна безпека регіону: сутність та зміст поняття. *Наше право*. 2014. № 2. С. 47–54. URI: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/18092>.
8. Погорілко В.Ф., Любива Т.Я. Інформація. *Енциклопедія Сучасної України* : Редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URI: <https://esu.com.ua/article-12485>.
9. Тріфаніна Л.С. Виникнення та розвиток інформаційної культури. Серія 11. *Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. С. 185–191 URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11601>.
10. Пруднікова О.В. Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс. Харків: Право, 2015. 351 с.
11. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, прийнята лідерами країн G8, 22.07.2000 р. URI: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c&find=1&typ=27>.
12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12, ст. 102. URI: <https://web.archive.org/web/20181108105235/http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.
13. Стратегія інформаційної безпеки. Затверджено Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 251. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>.
14. Кобко Є. Інформаційна безпека в системі національної безпеки: сучасність і перспективи. *National law journal: theory and practice*. Martie. 2019. С. 46–50. URI: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part_2/11.pdf.
15. Міхайліна Т.В., Мартинюк О.В. Співвідношення національної та інформаційної безпеки держави у площині інформаційного і кримінального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 265–268.
16. Марущак А.І. Визначення поняття "інформаційні права людини". *Інформація і право*. 2011. № 2 (2). С. 21–26. URI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2011.2\(2\).271513](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2011.2(2).271513).
17. Барабаш О.О. Право на інформаційну безпеку як складова права людини на безпеку: концептуальні положення захисту інформаційних прав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 560–563.